

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (60-ті – 70-ті роки ХХ століття)

1. Бенч-Шокало О. Український хорівий спів. Актуалізація звичаєвої традиції: навчальний посібник / О. Бенч-Шокало. – К.: Український світ, 2002. – 440 с.
2. Луговенко В.Н. Главный регент Одесского Кафедрального Собора / В. Луговенко // Одесская консерватория: Славные имена, новые страницы. – Одесса: Гранд-Одесса, 1998. – С. 140 – 152.
3. Мартинюк А. Диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України другої половини ХХ століття: автореферат дис. ...кандидата мистецтвознавства: спец. 17.00.01 "Теорія та історія культури" / А. Мартинюк. – Харків, 2001. – 20 с.
4. Пигров К.К. Руководство хором / К. Пигров [под ред. К. Птицы]. – Москва: Музыка, 1964.
5. Пигров К. Хоровая культура и мое участие в ней / К. Пигров [редактор-составитель А. Серебри]. – Одесса: ОГК, 2001.
6. Птица К. Константин Константинович Пигров (очерк жизни и творческой деятельности) / К. Птица // Пигров К. Руководство хором. – Москва: Музыка, 1964. – С. 9 – 15.
7. Серебри А. Воспитание хоровых дирижеров школы К.К. Пигрова в Одесской консерватории им. А.В. Неждановой / А. Серебри // Одесская консерватория: Забытые имена, новые страницы. – Одесса: ОКФА, 1994. – С. 114 – 122.
8. Серебри А., Шип В. Хормейстер-педагог / А. Серебри, В. Шип // Музыка. – 1980. – №4. – С. 24 – 25.
9. Шатова І. Стилєві основи Одеської хорової школи: автореферат дис. ...кандидата мистецтвознавства: спец. 17.00.03 "Музичне мистецтво" / І. Шатова. – Одеса, 2005. – 16 с.
10. Шип В. Пигров К.К. – исполнитель-дирижер / В. Шип. – Одесса: Библиотека ОГМА им. А.В. Неждановой, 1966. – С. 2 – 6.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2012

УДК 378.637.016: 78.03 (477)

Володимир Черкасов, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін
Кіровоградського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (60-ті – 70-ті роки ХХ століття)

Статтю присвячено заснуванню музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів України у 60-х – 70-х роках ХХ століття.

Ключові слова: музично-педагогічна освіта, музично-педагогічні факультети, вчителі музики і співів.
Літ. 4.

Постановка проблеми. Основою духовного, соціального та культурного розвитку кожного суспільства є ґрунтовна організація освіти, яка покликана забезпечити всебічний розвиток людини як особистості, сприяти формуванню її високих моральних, етичних та естетичних якостей. Розв'язання цих завдань під силу педагогічним навчальним закладам, які здійснювали професійно-педагогічну підготовку вчителів музики і співів на новостворених у 60-х роках ХХ століття при педагогічних інститутах музично-педагогічних факультетах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз історіографічних джерел педагогічного спрямування доводить, що вітчизняними науковцями О.В. Михайличенком, О.М. Олексюк, В.Ф. Орловим, О.М. Отич, Г.М. Падалкою, О.Я. Ростовським, Т.П. Танько, К.І. Шамаєвою досліджено процес становлення і розвитку музично-педагогічної освіти в контексті європейських вимог. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження названих авторів, визначає тенденції розвитку

музично-педагогічної галузі у 60-х – 70-х роках ХХ століття.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні тенденцій становлення музично-педагогічної освіти України у 60-х – 70-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перше музично-педагогічне відділення (вечірня форма навчання) було відкрито при педагогічному факультеті Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького (далі КДП ім. О.М. Горького) 1962 року. З метою підготовки вчителів музики і співів середніх шкіл для Запорізької, Луганської та Дрогобицької областей, наказом Міністерства освіти УРСР № 143 від 7 липня 1962 року засновано музично-педагогічний факультет на базі Запорізького державного педагогічного інституту (далі ЗДП), відкрито вечірнє відділення музично-педагогічного факультету на базі Дрогобицького державного педагогічного інституту ім. І. Франка (далі ДДП ім. І. Франка) та вечірнє відділення на базі факультету української філології Луганського державного педагогічного інституту ім. Т. Шевченка (далі ЛДП ім. Т. Шевченка). На новостворених факультетах були створені кафедри музики і співів [4, 57].

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (60-ті – 70-ті роки ХХ століття)

Тому цілком імовірно стверджувати, що процес розбудови музично-педагогічної освіти в 60-х роках здійснювався швидкими темпами. Програма КПРС передбачала підвищення рівня естетичного виховання підростаючого покоління, формування в молоді музично-естетичних інтересів, смаків, уподобань. Виконуючи основні положення Програми, Міністерство вищої та середньої спеціальної освіти УРСР відкривало нові музично-педагогічні факультети в педагогічних інститутах республіки. 1964 року було засновано музично-педагогічний факультет на базі Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. Гоголя, а пізніше оголошено набір на денну форму навчання музично-педагогічного факультету ДДП ім. І. Франка.

Для забезпечення вчителями музики і співів міські та сільські середні школи рішенням Міністерства освіти УРСР 1965 року було відкрито заочне музично-педагогічне відділення при педагогічному факультеті КДП ім. О.М. Горького. Цього ж року відкривається денне відділення, яке 1970 року було реорганізовано в самостійний музично-педагогічний факультет [1, 2].

1965 року відкривається також стаціонарне відділення музично-педагогічного факультету ЛДП ім. Т. Шевченка, першим деканом якого став випускник Болонської академії мистецтв І.М. Коганов. 1966 року за рішенням Міністерства освіти УРСР в Україні відкривається ще два музично-педагогічних факультети. Один з них було започатковано на базі Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В.С. Стефаника, його очолив заслужений артист УРСР В.І. Пащенко, другий у квітні 1966 року відкрився на базі Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського [4, 58].

Викладацький склад новоутворених музично-педагогічних факультетів поступово поповнювався випускниками консерваторій, які здійснювали навчально-виховний процес. Вони мали добру фахову підготовку й готовність до активної концертно-виконавської та музично-просвітницької діяльності. Усе це позитивно вплинуло на формування серед студентської молоді творчої атмосфери, досконале володіння музичним інструментом та вокально-хорову підготовку.

З перших днів заснування музично-педагогічних факультетів почали встановлюватися творчі зв'язки з методичними об'єднаннями вчителів музики і співів, проводиться обласні семінари. Досвід їхнього проведення було схвалено навчально-методичною комісією Міністерства освіти УРСР. Завідуючим кафедрами музики і співів було рекомендовано проведення таких заходів із залученням кращих фахівців музично-

педагогічної освіти, педагогів, психологів, суспільствознавців. Основна мета семінарів полягала в наданні практичної та методичної допомоги вчителям музики і співів, особливо сільської місцевості.

Досвід роботи новоутворених музично-педагогічних факультетів було розглянуто та схвалено на засіданнях навчально-методичної комісії Міністерства освіти України. Аналіз звітів з навчально-виховної та науково-дослідної роботи деканів факультетів засвідчував належний рівень підготовки майбутніх учителів. Рішенням комісії було рекомендовано Міністерству освіти України розширити мережу музично-педагогічних факультетів у інших регіонах України, і насамперед у східному регіоні, де гостро відчувалася потреба у фахівцях музично-педагогічного профілю.

Виходячи з цього, наказом Міністерства освіти УРСР 1966 року на музично-педагогічному факультеті ЗДП відкрилося стаціонарне відділення, 1967 року відкривається музично-педагогічний факультет Криворізького державного педагогічного інституту та заочне відділення музично-педагогічного факультету Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна (далі КДП ім. О.С. Пушкіна). Наступного року було створено музично-педагогічний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту та відкрито музично-педагогічне відділення на базі підготовки вчителів початкових класів Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського, яке 1972 року перетворилося на самостійний музично-педагогічний факультет. 1968 року відкривається стаціонарне відділення музично-педагогічного факультету КДП ім. О.С. Пушкіна [4, 70].

Викладачі новоутворених музично-педагогічних факультетів у своїй діяльності враховували досвід організації навчально-виховного процесу, набутий колективами фахових кафедр відкритих раніше факультетів, та намагалися вдосконалити професійно-педагогічну підготовку вчителів музики і співів восьмирічних та середніх шкіл.

Суттєву роль в організації діяльності музично-педагогічних факультетів відіграє навчально-методична комісія з музичного виховання при науково-методичній Раді Міністерства освіти УРСР. Комісія розробляла навчальні плани та програми, інструктивні матеріали щодо діяльності факультетів, заслуховувала звіти голів комісій про результати вступних екзаменів та звіти голів державних екзаменаційних комісій, звіти про навчально-виховну роботу деканатів та кафедр, координувала добір кандидатів для навчання в аспірантурі.

Варто зазначити, що проблеми підготовки

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (60-ті – 70-ті роки ХХ століття)

вчителів музики і співів обговорювалися на Всесоюзному з'їзді вчителів у липні 1968 року. Найбільш актуальними були питання визначення професійно-педагогічних якостей майбутніх фахівців та їхньої готовності до роботи в школі, удосконалення навчально-виховної роботи зі шкільними художніми колективами, музично-естетичне виховання учнів засобами позакласної діяльності та інше.

Характерною особливістю досліджуваного періоду стало те, що музично-педагогічні факультети працювали в безпосередньому зв'язку з обласними та міськими відділами народної освіти. Спільними зусиллями була започаткована діяльність університетів науково-педагогічних знань. На факультеті музики і співів викладачі фахових кафедр читали лекції з методики музичного виховання та проводили показові уроки. На заняттях виступали художні колективи музично-педагогічних факультетів. Традиційно після проведення показових уроків та виступів цих колективів проводилися методичні дискусії, на яких вчителі отримували відповіді на поставлені запитання.

На початку 70-х років колективами викладачів та студентів музично-педагогічних факультетів нагромаджено восьмирічний досвід роботи. Виходячи з цього, виникла об'єктивна необхідність його вивчення та узагальнення для виявлення проблем, які потребують негайного розв'язання та перевірки ефективності змісту, форм і методів подальшої професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики і співів.

Відмітною ознакою цих років стали ті обставини, що в узагальненні та перевірці ефективності передового педагогічного досвіду брала участь значна кількість викладачів, концертмейстерів та акомпаніаторів. Участь у творчому процесі такої кількості фахівців сприяло вдосконаленню роботи факультетів, дало змогу зробити ґрунтовні висновки про використання нових методів, прийомів та організаційних форм підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Удосконалення організаційної структури музично-педагогічних факультетів здійснювалося завдяки посиленню координувальної функції рад факультетів. Робота рад проводилася за затвердженими планами. На початку навчального року відбувалися розширені засідання, на яких розглядалися підсумки роботи в попередньому навчальному році та завдання на новий навчальний рік. Затверджувалися плани роботи факультетів, плани засідання рад, програми спецкурсів та факультативів.

Новоутворенням 70-х років є відкриття підготовчих відділень, де майбутні абітурієнти могли здобути фахову підготовку, необхідну для

навчання у ВНЗ. На цих курсах за місяць до вступних іспитів абітурієнти із сільської місцевості могли поглибити свої знання з основного музичного інструмента, сольфеджіо, теорії музики. Заняття проводили досвідчені фахівці, які вивчали індивідуальні можливості та розвиток музичних здібностей курсантів, що уможливило здійснити якісний набір абітурієнтів на І курс.

Доречно наголосити, що Міністерство освіти УРСР здійснило широкий план заходів, спрямованих на підвищення ефективності навчально-виховного процесу в педагогічних навчальних закладах. Фахові кафедри працювали над пошуком нових форм роботи. Збільшення кількості студентів у системі музично-педагогічної освіти спричинило певні структурні зміни. Музично-педагогічні відділення перетворювалися в самостійні факультети. На новоутворених музично-педагогічних факультетах проходила певна диференціація. Залежно від фахово-методичної спрямованості відкривалися нові кафедри, створювалися предметно-методичних секцій, збільшувалася кількість викладачів.

Необхідність підвищення науково-теоретичного рівня науково-викладацького складу зумовила вступ викладачів до аспірантури. У 70-х роках музично-педагогічні факультети України поповнилися першими науковцями, які захистили кандидатські дисертації у провідних наукових центрах СРСР. Їхні наукові дослідження були пов'язані з удосконаленням навчально-виховного процесу та музично-естетичним вихованням молоді.

У першій половині 70-х років викладачі фахових кафедр поряд з традиційними формами діяльності намагалися знаходити нові, оригінальні форми та засоби для вдосконалення виконавської майстерності майбутніх учителів. Варто зазначити, що суттєвим нововведенням у науково-методичній роботі викладачів музично-педагогічних факультетів зазначеного періоду стало проведення виїзних засідань фахових кафедр у базових школах.

Слід зауважити, що викладачі фахових кафедр, продовжуючи традиції попередніх років, запрошували провідних учених, композиторів та музикознавців для проведення відкритих занять та розв'язання проблем професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Неодноразово запрошувалися на музично-педагогічний факультет ДДП ім. І. Франка відомі українські композитори та виконавці. Так, 1973 року Микола Філаретович Колесса проводив з учнями свого класу відкриті уроки з диригування, надавав методичну допомогу викладачам кафедр [4, 93].

Безпосередній вплив на організацію музично-

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (60-ті – 70-ті роки ХХ століття)

педагогічної освіти зробили окремі нормативні документи та інструктивно-методичні матеріали, присвячені діяльності загальноосвітньої школи та естетичному вихованню молоді. Це були: постанова уряду “Про подальше вдосконалення навчання та виховання учнів загальноосвітніх шкіл та підготовку їх до праці” та постанова Колегії Міністерства освіти УРСР і Міністерства культури УРСР “Про подальше поліпшення естетичного виховання в загальноосвітніх школах”.

Виходячи з цих документів, колективи фахових кафедр намагалися поліпшити практичні заняття з диригування і хорових класів через розробку та впровадження системи навчального репертуару. У процесі вивчення музичних творів їхній зміст тісно пов’язувався із сучасним життям, що підвищувало виховну роль музики та впливало на формування світогляду студентів.

Кадровий потенціал музично-педагогічних факультетів удругій половині 70-х років в основному складався з випускників Одеської, Київської та Львівської консерваторій. Викладацький склад фахових кафедр поповнювався також своїми кращими випускниками, а також народними та заслуженими артистами, заслуженими діячами та працівниками мистецтв. Збільшується кількість кандидатів наук. Дисертації були захищені в наукових центрах Москви та Києва.

Велика увага приділялася використанню в навчально-виховному процесі нових музично-педагогічних технологій і концепцій. Так, на розвиток у студентів творчих здібностей при моделюванні послідовності використання абсолютної та відносної системи сольмізації на уроках музики і співів у загальноосвітніх школах було спрямовано вивчення курсу “Методики музичного виховання”. Викладачі намагалися переконати студентів у пріоритеті відносної системи сольмізації на початковому етапі вокально-хорового виховання школярів, навчали співати за допомогою ручних знаків.

Характерною особливістю другої половини 70-х років було запровадження в базових школах України експериментальної роботи з адаптації програми “Музика” та нової концепції музично-естетичного виховання школярів, розробленої співробітниками НДІ шкіл МО РРФСР на чолі з Д.Б. Кабалецьким. Викладачі музично-педагогічних факультетів України активно залучалися до процесу адаптації, брали активну участь в експериментальній роботі з переходу на нову програму.

У зазначений період тривала цілеспрямована робота викладачів фахових кафедр з формування в майбутніх учителів умінь та навичок роботи з

хоровими й оркестровими колективами та різними за складом ансамблями. Міністерством освіти УРСР було запропоновано впроваджувати курсові хори та письмові аналізи творів для студентів-випускників. Це давало можливість значно поліпшити якість підготовки студентів як керівників хорових колективів.

1976 року на базі музично-педагогічного факультету КДПІ ім. О.М. Горького почав працювати факультет підвищення кваліфікації. Кожен рік тут проходили перепідготовку понад 50 викладачів середніх та вищих навчальних закладів СРСР. Лекційні курси читали знані в Україні вчені, спеціальні дисципліни та лабораторні заняття проводили відомі викладачі фахових кафедр факультету, кращі вчителі музики і співів загальноосвітніх шкіл. Навчальним планом було передбачено вивчення соціально-економічних, психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін. Досвідом роботи обмінювалися науковці та педагоги Узбекистану, Вірменії, Казахстану, Киргизії, Молдови, Туркменістану, Азербайджану, Грузії, Росії, України та Білорусії [3, 2].

Учителі музики і співів загальноосвітніх шкіл підвищували психолого-педагогічний та методичний рівень на курсах, які працювали при обласних інститутах удосконалення кваліфікації вчителів. На них запрошувалися вчителі з вищою та середньою музично-педагогічною освітою, а також вчителі, які не мали фахової освіти, переважно із сільської місцевості. Такі курси працювали в кожному регіоні України.

Висновки. Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що у зазначений період було закладено підґрунтя для подальшого розвитку та становлення музично-педагогічної освіти в Україні. Педагогічна галузь відчула потребу у фахово підготовлених учителях музики і співів. Перші паростки дали добрі сходи й стимулювали відкриття нових факультетів у різних регіонах України.

1. Брагінська Л. *Звіт молодих виконавців // За педагогічні кадри. – 1970. – 17 чер. (№ 24). – С. 2.*

2. Ростовський О.Я. *Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.*

3. Турабов Т. Камілов А. *Поставлену мету досягли // За педагогічні кадри. – 1989. – 9 січ. (№ 6). – С. 2.*

4. Черкасов В.Ф. *Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962 – 1991 рр.): Монографія. – Кіровоград: “Імекс-ЛТД”, 2008. – 376 с.*

Стаття надійшла до редакції 18.09.2012